

Професор др Драгиша Бовић, управник Центра за црквене студије, главног органи-

затора конференције, упутио је завршну поруку, делећи заслуге за њен успешан рад у три нивоа: организаторе, учеснике скупа и Организациони одбор. Оно што никада не смемо да заборавимо је Божји благослов. У времену, простору и атмосфери у којој се налазио Центар за црквене студије, успех овог научног скупа спада у велика Божја чуда. □

ДВА КРАТКА ПРИКАЗА¹

Александар Добријевић
Одељење за филозофију
Филозофски факултет
Универзитет у Београду
(adobrije@f.bg.ac.rs)

Образовање, упркос свему

Зоран Димић, *Рађање идеје универзитетима* (Сремски Карловци/Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића, 2013, 282 стр.)

Књига *Рађање идеје универзитетима* Зорана Димића дола-

зи у прави час. Шта то значи? Најпре то да је „идеја универзитета“, упркос својој старости, најживља онда када се налази у кризи, а сада је, или већ одавно траје, време њене кризе. Потом, неопходно је нагласити, Димић налази уверљив начин да ревитализује и реактуализује оне аспекте те идеје за које би се могло тврдити да су, историјски гледано, мање-више били тек потентни, ларвални, неиспољени. Напоследку, сила отпора иманентна идеји универзитета, сила која и даље зрачи из потцењиване јер одвише хабане речи „просвеће-

¹ Прикази су рађени у оквиру пројеката „Истраживање климатских промена и њиховог утицаја на животну средину, праћење утицаја, адаптација и ублажавање“, потпројекат „Етика и политике животне средине: институције, технике и норме пред изазовом промена природног окружења“ (бр. 43007) и „Ретке болести: молекуларна патофизиологија, дијагностички и терапијски модалитети и социјални, етички и правни аспекти“, потпројекат „Биоетички аспекти: морално прихватљиво у биотехнолошки и друштвено могућем“ (бр. 41004), које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ност“, једина је кадра да се супротстави безумно површним реформама високошколских образовних установа, које би да систематски производе тек утилитарне фах-идиоте.

Димић на јасан, разговетан и суверен начин проводи читаоца кроз најзначајнија историјско-филозофска промишљања о васпитању и образовању (треба само обратити пажњу на филигранске странице посвећене Питагори и Аристотелу, нарочито Димићево оригинално форсирање Аристотеловог указивања на тесну спрегу између теоретисања и уживања). Тачније, аутор се овде бави рађањем и развијањем идеје универзитета кроз различите историјске епохе (укључујући и средњи век), с нагласком на период непосредног заснивања прве слободне универзитетске институције крајем XVIII и почетком XIX века у Немачкој. Али, овај „генеалогски“ спис ниједног тренутка не губи из вида властиту савремену перспективу, која критички гледа на тенденцију деградирања и издаје изворне идеје образовања као обликовања. Тако Димић, не без резигнације, запажа:

„Веза знања и образовања (*Bildung*), која је била темељна за изворну идеју универзитета, потпуно је маргинализована. То исто важи и

за критички капацитет знања. Од знања се данас пре свега тражи функционалност и перформативност. Знање више није само себи сврха већ оно има своју цену, што омогућује да се њиме, попут новца, располаже и манипулише, те да се оно размешта према законима тржишта... Кантовски захтев да област филозофије остане изван домаћаја било каквог искоришћавања и изван поретка било које моћи, данас више није разуман...Производњу компетенција више не одређује сама струка већ систем који од високог образовања захтева највећи могући допринос технолошкој перформативности.“

Но Димић не остаје при пукој дијагностици која, и кад је тачна, не значи много уколико не нуди некакву наду у излечење. Позивајући се на Сократа и његове „будилничке“ методе, Димић афирмише неку врсту аутодидактике као могући излаз из ћорсокака у који запада системом условљен и борниран савремени „ученик“. Другим речима, уколико иоле рачунамо на буђење самообразовног потенцијала, оно ће увек има-

ти сократовски призивок. С тим у вези, Димић каже:

„Управо та Сократовска епистемологија може нам данас послужити као један од могућих путева за тражење излаза из актуелне кризе идеје универзитета. Наиме, у ери експанзије великих база информација и растућег тренда подхрањивања и компјутерског складиштења знања, морамо се сетити Сократовог великог увида да правог знања нема без личне авантуре истраживања, тумарања и лутања. Пут образовања, заправо јесте пут самообразовања... Ако излаз из кризе идеје универзитета мора ићи у правцу обнове истинске идеје знања, насупрот таворенју у пуком мњењу, онда морамо дозволити да се знање заиста почне поново рађати у нама.“

Ова идеја аутодидактике није била страна ни Фихтеу ни Шелингу, немачким класицима којима Димић посвећује узорно написане странице. Наиме, док је Фихте веровао да култура може испунити своју сврху тек онда када је сâм човек достигне и својом властитом делатношћу

стекне, Шелинг је сматрао да је знање нешто што се мора увек изнова стварати из себе.

Сличан тоналитет, рекао би Димић, требало би и ми данас да ослушкујемо и да се према њему штимујемо уколико настојимо да освојимо, нажалост, не више толико цењен, али још увек с правом горд назив „просвећеног“ човека.

Живост метаетичких истраживања

Ненад Цекић, *Метаетика: проблеми и традиције* (Нови Сад: Академска књига; Београд: Српско филозофско друштво; Београд: Иновациони центар Факултета безбедности, 2013, 396 стр.)

Након пажљивог ишчитавања књиге *Метаетика: проблеми и традиције* Ненада Цекића, не можемо да се отмено утиску да је реч о врло важној и подстицајној студији. За све оне који се баве филозофском етиком, ова ће књига бити незаобилазно штиво, које не само што зналачки и успешно резимира нешто више од стотину година дуге истраживачке традиције под називом „метаетика“, већ и активно и аргументативно расправља с њеним најрецентнијим достигнућима (сву релевантну литературу Цекић наводи и током разраде

и на крају књиге). С том на свим страницама присутном критичком димензијом, вредност ове књиге још више добија на значају. Одмах треба додати да ће студентима филозофије ова књига засигурно значити онолико колико им је деценијама уназад значила књига *Савремена метаетика* покојног професора Светозара Стојановића.

Метаетика какву данас зачитемо, делом због превелике продукције стручних текстова у којима се негује одвише технички језик, може бити извор разних појмовних збрка. Једна од највећих врлина Цекићеве књиге јесте та што неуморно инсистира на разјашњењу базичних оперативних појмова (као и разноразних „изама“) унутар филозофске етике коју, поред нормативне етике, сачињава управо метаетика. А метаетика данас више није само теорија о природи значења моралних речи и судова (каква је, унутар шире области филозофије језика и семантике, махом била све до седамдесетих година прошлог века), већ у исти мах и теорија о психологији (проблем природе моралне мотивације), епистемологији (проблем истинитости моралних судова) и онтологији морала (проблема статуса моралних својстава у погледу њихове реалности). Ово усложњавање проблематике, међу-

тим, ни на који начин није омељо Цекића да се с њом ухвати у коштац. Напротив, по свему судећи оно га је надахнуло.

С тим у вези, треба рећи да Цекићева критичка нота није усмерена против поменутог усложњавања метаетичке проблематике (јер то би означавало регресију унутар једног још увек отвореног истраживачког поља), већ против језичког *ревизионизма* који, као ипак неизбежна последица управо тог тематског проширења, својим каткад необузганим концептуалним „иновацијама“ више штети него користи разграничењу самог домена метаетике као, првобитно замишљене, строге и јасно омеђене филозофске дисциплине.

Покретачи тог језичког *ревизионизма* или иноваторства јесу заступници такозваних „хибридних“ метаетичких теорија, које у себи здружено садрже изворно неспојиве елементе (тако је, примера ради, данас могуће бити „когнитивни експресивиста“, што би појединим класицима метаетике звучало као „дрвено гвожђе“). Уколико сматрамо да такав теоријски оквир може створити, на инфлаторан начин, само неразрешиве појмовне збрке, онда је Цекићев скептицизам у погледу плодноности таквих „мешаних“ творевина сасвим оправдан. □